

Frihet og liv er ett

Kronikk

Hanne Sophie
Greve, jurist

Frigjøringsdagen 8. mai 1945 er en merkedag i Norges og Europas historie. Lange år med fremmedvelde, terror og menneskeforakt var omme. Det var en ny tid, en ny driv, og over alt hørte man et «Aldri mer!»

Rettsstaten skulle gjenreises. Verdensfreden skulle trygges gjennom opprettelsen av De forente nasjoner. Verdenserklæringen om menneskerettighetene skulle sikre at ingen stat lenger skulle kunne oppføre seg med forakt for mennesket. Det ga grunnlag for utstrakt optimisme selv om ingenting kom på plass med en gang.

Ingen skal tåle – alle skal ha rett til

Det revolusjonære ved Verdenserklæringen om menneskerettighetene er at den verner om ethvert menneske. Ingen skal tåle, alle skal ha rett til. Det eneste vilkåret er at man tilhører den menneskelige familien – en medfødt realitet som aldri kan tapes.

Slik er også humanismens grunnforståelse. Gjennom tidene har det alltid vært et humanistisk mål å høyne respekten for et ganske vanlig menneskeliv.

Da Konfucius ble spurt av en av sine følgesvenner om han kunne gi dem ett ord som kunne tjene til veiledning i livet, svarte han «gjensidighet». Den gylne regel finnes i de fleste kulturer. Den kan sammenfattes slik: Forhold deg til andre som du vil det skal være, når du er en av dem.

Ifølge Aristoteles har staten tre ansvarsområder: sikkerhet, menneskelig utfoldelse (human flourishing), og sosialt samhold.

Uten liv, ingen livskvalitet

Uten liv, ingen livskvalitet. Det livet som opprettholdes skal hegnes om også ved at mennesket gis en rekke andre rettigheter. Men alle andre menneskerettigheter er underordnet livet. Sikkerhet for retten til å opprettholde livet er det absolutte minimum av hva et menneske trenger. Annen verdenskrig viste suveren forakt for liv.

Krigen viste også at det voldsmonopolet som en stat må ha, kunne misbrukes grovt. Et sentralt anliggende etter krigen var å sette en stopper for statenes maktmisbruk overfor enkeltmenneskene. Rettsstaten skulle gjenreises, og den skulle bygges ut med menneskerettighetene.

Avtale mellom menneske og stat

Menneskerettigheter er tankemessig utformet som en avtale mellom staten (hver enkelt stat) og mennesket (hvert enkelt menneske). Det er en avtale mellom disse to partene som har gyldighet mellom de to. Menneskerettighetene setter begrensninger for hva en stat kan gjøre mot et menneske. Ikke bare når det gjelder hva staten skal avstå fra å påføre mennesket av smerte, men også med hensyn til hvilke bånd staten kan legge på menneskets livsutfoldelse.

Når det gjelder menneskets grunnleggende behov for sikkerhet, har staten også en plikt til å sørge for at enkeltmennesket er beskyttet mot overgrep fra sine medmennesker. Ved rettsstaten må staten opprettholde den mellommenneskelige sikkerheten.

Menneskelig utfoldelse og sosialt samhold er vevet i hverandre.

Medfødt rettighet

Friheten er den eneste medfødte menneskelige rettighet, fremholdt Immanuel Kant. Den friheten som lar seg forene med ethvert annet menneskes tilsvarende frihet. Min avgrensning mot din og omvendt. Stikk-

**Skal
menneskets
frihet være
en realitet,
må den opp-
rettholdes
av staten**

”

ordet er balanse: Det finnes ingen rett uten en tilsvarende plikt, mennesker imellom, til å anvende og også respektere menneskets frihet. Dette er handlingsrommet for menneskelig utfoldelse når først den grunnleggende sikkerheten er ivaretatt.

Skal menneskets frihet være en realitet, må den opprettholdes av staten. Der noen får sin frihet krenket, må staten sørge for å gripe inn gjennom rettsstaten. Ingen må kunne krenke andres frihet uten at samfunnet gjenoppretter balansen.

Mennesket og medmennesket

Rommet for menneskerettigheter er et annet enn rommet for menneskelig utfoldelse. Det gir god mening å legge trykket på rettigheter når det gjelder individets relasjon til maktinstitusjonen stat. Men frihet og menneskelig utfoldelse innebærer at det bare er den friheten som kan avstemmes mot andre menneskers frihet, man har rett til. Samtidig har man plikt til å respektere andres tilsvarende frihet. Menneskerettighetene misbrukes om de får gripe forstyrrende inn i menneskelig utfoldelse.

Det er en samfunnsoppgave å legge til rette for sosialt samhold, for likeverd og

Lange år med fremmed-
velde, terror og menneske-
forakt var omme. Det var en
ny tid, en ny driv, og over alt
hørte man et «Aldri mer!»,
skriver Hanne Sophie Greve.
Foto: Aftenpostens arkiv

respekt. Det bor to i hver av oss: Mennesket og medmennesket. Ingen er for sin livskvalitet uavhengig av andre mennesker. Forholdet mellom mennesker må, som Martin Buber fremholder, være en jeg-du- og ikke en jeg-det-relasjon. Bare slik kan det skapes gjensidig forståelse og solidaritet mennesker imellom. Gjensidighet fremmes gjennom felles arenaer og prosjekter, slik fremmes også samlende ønskemål for samfunnsfellesskapet som en større helhet.

«Råskapens kontinent»

Rett etter krigen var store deler av Europa med rette betegnet som «råskapens kontinent», en tid før samfunnsstrukturene, ikke minst rettsvesenet, kom på plass. Da var mye et spørsmål om den sterkeste rett.

Europa i dag har, i det alt vesentlige, grunnleggende sikkerhet fremmet av statene. Den viktigste stabiliseringsfaktoren i Europa videre fremover er at forholdene legges best mulig til rette for menneskelig utfoldelse og sosialt samhold. Folk sammenligner sin egen situasjon med hvordan den var for, si, fem-ti år siden. Er forholdene bedre og mer håpefulle i dag? Det sammenlignes ikke med hvordan det måt-

te stå til i Afrika sør for Sahel, eller hvordan mine forfedre hadde det her for tre generasjoner siden.

Oppskriften på det gode samfunn

Populistiske svar på manglende menneskelig utfoldelse åpner veien for totalitære ledere. Jf. bevegelser som Gyllent morgengry, Femstjernersalliansen, Gule vester, Alternativ for Tyskland og UKIP. Selv der en stat krenker menneskerettighetene, er manglende muligheter for menneskelig utfoldelse ofte oppfattet som et større problem av folk flest. Begrensninger for menneskelig utfoldelse er den klart viktigste årsaken til at titalls millioner mennesker i dag søker seg til andre land der de tror mulighetene er bedre.

Frihet og liv er ett! Det er krevende for enhver, men også oppskriften på det gode samfunn.

Menneskerettigheter hindrer krig. Menneskelig utfoldelse sikrer fred. Fred er å skape.

Gratulerer med frigjøringsdagen 8. mai!

Debatt

Tid for å gjenåpne fritidstilbudene

Jan Bøhler, stortingsrepresentant (Ap),
leder, Groruddalstinget

Barn og unge i Oslo har i det store og hele oppført seg fint under koronakrisen. Alle forebyggende fritidstilbud har vært stengt i syv-åtte uker, og vi kunne frykte at flere ville henge ute og skape uro. Det har heldigvis i liten grad skjedd.

Men vi har hatt noen alvorlige oppgjør med machete og skytevåpen mellom ungdomskriminelle grupper, påtente bilbranner og skremmende barne- og ungdomsran.

Rammer de mest sårbare

Faren for at de som holder på med dette får med seg flere, øker jo lengre tid som går. Når det nå planlegges en trinnvis gjenåpning av samfunnet, må vi ikke glemme fritidstilbudene.

Uten fritidsklubber, bibliotek og aktivitetssentre, åpne haller, idretts- og treningstilbud og svømmehaller, vil stadig flere barn og unge bli gående gatelangs og savne noe å gjøre. Nylig ble det også sendt ut beskjed om at Sommerskolen 2020 er avlyst.

Det er de mest sårbare barna og utsatte områdene som rammes mest av dette. På steder som Tøyen-Grønland, Stovner-Vestli, Mortensrud og Furuset, betyr det en stor forskjell om de nye populære

bibliotek- og aktivitetssentrene, Riverside Ungdomshus ved Akerselva, Mortensrud aktivitetshus, Furuset Forum eller ungdomsklubben Blokk 58 på Stovner er åpne.

Gjenåpne med 50

Når helseministeren har sagt at barn og unge skal prioriteres i gjenåpningen, må det nå også komme en plan for de forebyggende fritidstilbudene.

Fra 7. mai skal 50 personer kunne være sammen med én meters avstand. Fra 15. juni kanskje 200. På mange av tilbudene pleier det ikke å være flere enn 50 barn og unge til stede. Da burde det være mulig å finne forsvarlige måter å åpne mye av dette på. I et rolig bibliotek må det jo være greit å praktisere én meters avstand.

Og hvorfor måtte Sommer-skolen avlyses allerede nå? Når skolene nå er i gang fra 1.-4. klasse og regjeringen vil starte opp alle klassetrinn før ferien, burde vel også den kunne drives innenfor lignende tilpassede regler.

Barn og unge i utsatte områder i byen er ikke dem som roper høyest i samfunnsdebatten og krever at tilbudene åpnes. Desto mer bør vi være opptatt av at det skjer så snart som mulig.

Kort sagt

Uavhengig forskning om vindkraft

Stein B. Jensen og Tore Undeland stiller i et innlegg i Aftenposten 5. mai spørsmål om Fridtjof Nansens Institutt leverer upartisk forskning om vindkraft. Jeg kan forsikre dem om at vårt prosjekt om håndteringen av naturhensyn i konsesjonsprosessen er uhildet forskning. Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd og har ikke bindinger til noen interesser, hverken tilhengere eller motstandere av mer vindkraft på land. Resultatene fra prosjektet publiseres i fagfellelvurderte artikler og rapporter som er åpent tilgjengelig på instituttets hjemmeside. Vi har også formidlet resultater fra prosjektet på offentlige arrangementer som Arendalsuka og Norges vassdrags- og energidirektorats (NVE) årlige vindkraftseminar og gjennom en rekke medieopptredener, kronikker og avisinnlegg. Det er enkelt å dokumentere at vår forskning er uavhengig, men personangrep og misten-

keliggjøring av motiver er vanskeligere å gjøre noe med, dessverre. Når jeg har engasjert meg i vindkraftdebatten, er det på bakgrunn av forskning om hvordan vindkraftens konsekvenser for naturmangfold, arealbruk og friluftsliv håndteres i konsesjonsprosessen.

NVE-direktør Kjetil Lund har slått fast at vi nå er inne i den kraftigste utbyggingen av ny kraft i Norge siden vannkraftutbyggingene tidlig i 1980-årene. Denne utbyggingen innebærer omdisponering av arealer i svært stor skala. En opplyst debatt om hvordan vi kan unngå en bit for bit-nedbygging av norsk natur for å produsere mer fornybar kraft, bør være i alles interesse.

Lars H. Gulbrandsen,
forskningsleder, Fridtjof
Nansens Institutt